

7. LOENG (23. oktoober)

Poliitilised süsteemid. Demokraatia.

Totalitaarne, autoritaarne, demokraatlik, üleminekurežiim. Tingimused režiimi tekkeks ning eksisteerimiseks. Demokraatia mõiste. Antiikdemokraatia. Otsene ja esindusdemokraatia.

Poliitikaanalüüsi põhiline ülesanne on selgitada, kas eksisteerib kriteeriume, mille järgi saaks klassifitseerida poliitilisi süsteeme. Poliitilisi süsteeme võib klassifitseerida mitmeti:

- * Geograafilise dimensiooni järgi (n: Lääne-Euroopa; Okeania)
- * Usulise dimensiooni järgi (n: ristiusk; islam)
- * Majandusliku dimensiooni järgi (n: industriaalma; arengumaa)

Poliitikaanalüütiku jaoks on oluline klassifitseerida süsteeme **poliitilise dimensioonide** järgi nagu demokraatia ja diktatuur. Süsteemi klassifitseerimine kas demokraatliku või diktatuurina sõltub väga palju klassifitseerija **väärtushinnangutest, poliitilisest taustast ja huvidest**. Näiteks *Põhja-Korea ja Argentiina klassifitseerivad end kui demokraatlikuid maid, kuigi paljude arvates see nii ei ole.*

Konstitutsioonilised ja mittekonstitutsioonilised režiimid

Konstitutsioonilise režiimiga riik opereerib konstitutsiooniga määratud seaduste alusel ja sellega seatud piirides. **Mittekonstitutsioonilise režiimiga** riigis mingit kontrolli võimu teostamise üle ei ole.

1. Konstitutsioonilised režiimid

Defineeriv iseloomujoon konstitutsioonilisele režiimile on, et sel juhul püüab riik täita ning järgida enda konstitutsiooni. (*Ei pea olema tingimate kirja pandud – Näit: UK*) Konstitutsioon määrab riikliku korralduse põhialused, riigiparaadi ehituse, kodanike õigused ja kohustused jne. Määravad on kolm reeglite rühma:

- 1) Konstitutsioon määrab ära **valitsuse tegevuse**, defineerib, mis tegevused käivad koos valitsemisega ja missugused poliitilised struktuurid neid etendavad
- 2) Konstitutsioon paneb paika **formaalsed võimusuhted** poliitiliste struktuuride vahel.
- 3) Konstitutsioon **piirab valitsejate võimu**, tagades valitsetavatele vabadused ja õigused.

Kolmas punkt on kõige tähtsam, see määrabki peamiselt ära, kuivõrd riik on konstitutsiooniline. Konstitutsioonilistes režiimides on konstitutsiooni tõlgendamine mõõdukas ja mõistlik ning selle täideviimine õiglane. Paljud grupid ühiskonnas võivad välja pakkuda erinevaid võimalusi konstitutsiooni interpreteerimiseks ja rakendamiseks elus, kuid lühemas perspektiivis otsustab selle siiski võimul olev poliitiline jõud.

2. Mittekonstitutsioonilised režiimid

Autoritaarne režiim

Autoritaarsed režiimid on tekkinud riikides, kus on kõrge ühiskonna ja riigi vaheline ebakõla. Autoritaarsetes režiimides on võim koondunud väikese hulga inimeste kätte, ning ülejäänud kodanikud on poliitikast tõrjutud. Juhid ei austa indiviidi õigusi, nende huve jne. Seos eliidi ja sotsiaalsete gruppide vahel ei toimi usaldusel ja vastutusel. Autoritaarsus on catch-all nimi kõigile poliitilistele režiimidele, mis kasutavad jõudu – autokraatia,

türannia, diktatuur, absoluutne despotism, sõjaväeline võim, junta, oligarhia jne. Riik domineerib ühiskonnas, kontrollides kõiksugu ühiskondlike tegevusi (majanduslike, kultuurilisi, religioossete jne), otsustades mis on õige ja mis vale. Mõningatel juhtudel tehakse seda otseselt, teistel kordadel aga läbi ainupartei.

Autoritaarsed režiimid üritavad teha kõik, et inimesed ei osaleks poliitilises elus. Nad soovivad status quo säilimist. Lubatud on ainult toetuse avaldamine kehtivale režiimile. Kodanikud ei tohi kritiseerida ega vaidlustada institutsioonide tööd, kuid muud eluaspektid ei ole poliitilise süsteemi kontrolli all. Autoritaarsetel režiimidel ei ole ideoloogiat või ei suuda nad seda seostada oma tegevuse ja organisatsioonidega.

Mõnedes süsteemides on muud elualad juhitud traditsioonilistest sotsiaalsetest väärtustest või religioossetest väärtustest näit: *Saudi Araabia kuningas Husseini juhtimisel*. Mõnedes domineerib tugev sõjaväeline või bürokraatlik võim, mis mõjutab kodanike käitumist mittepoliitilistel elualadel vastavate seaduste või kitsenduste elluviimisega Näit: *Tšiili Pinochet'i juhtimisel*.

Välja on võimalik tuua 4 erinevat autoritaarse režiimi tüüpi: **1) türannia** – türannid omavad võimu isikuliselt ja absoluutselt. Türannia suurim nõrkus peitub käskude jagamises. Türann peab osa oma võimust delegerima lähikondlastele, kuid need võivad organiseerida vandenõu tema vastu, eesmärgiga saada võim endale. Türannia on kõige „edukam“ ja kõige ekstreemsem autoritaarse režiimi tüüp. Võim baseerub hirmul ja igasugune poliitiline vabadus või ühiskondlikud õigused on keelatud. Indiviidid on orja seisuses. Moodsad türanniad omavad organisatsiooni, mis on märksa keerulisem kui klassikaline prototüüp (politsei, armee) Ceausescu Rumeenias, Batista Kuubas.

2) dünastia – valitseb monarh või kuningliku perekonnaliige. Mis eristab neid türanniast on, et nemad tulevad võimule ja kasutavad seda tuginedes kindlatele reeglitele. Võim ja rikkused on tavaliselt jaotatud kogu monarhi perekonna vahel. Dünastia võimu legitiimsus tuleneb traditsioonist. Dünastia režiimis ei ole poliitilisi parteisid, isegi mitte ühte juhtivat parteid. Lubatud pole vaba ajakirjandus ja sõnavabadus. Dünastiate praegune rikkus tugineb peamiselt tohutustest õli ja nafta puuraukudest. Saudi-Araabia, Araabia Ühendemiraadid.

3) sõjaväelised režiimid – on kõige levinum vorm autoritaarse režiimi vormidest. Armeed on erilises privilegieritud seisuses. Paljudel juhtudel armee sekkub, et kaitsta olemasolevat sotsiaalset ja sõjalist status quo'd. Eriti juhul kui status quo rahuldab sõjaväe huve.

3.1. Otsene sõjaväeline võim – selle järgi on sõjavägi otseselt vastutav kogu tsiviilühiskonna administratsiooni üle. Käskud ja otsused tehakse sõjaväe ametnike poolt ja viiakse ellu läbi militaarse käsuliini. Armeest saab valitsus ehk kollegiaalne kogu, kes koosneb kõrgematest sõjaväe juhtidest (junta) ning teeb kõik poliitilised otsused. Tegelikult on ka tsiviilisikud kaasatud. Avalikeks teenistujateks jäävad siiski tsiviilisikud, kes alluvad juntale. Peamine võimuallikas on jõud. Ennetavateks taktikateks on arreteerimised või teatud kõrvaldamised.

3.2. Kaudne sõjaväeline võim – tsiviilised poliitilised institutsioonid töötavad, aga seda sõjaväe kontrolli all. Tsiviilvalitsus peab arvestama sõjaväe vetoga.

3.3 Autoritaarne bürokraatia – eriline sõjaväeline režiim, kus valitsev koalitsioon koosneb sõjaväelastest, kes on enamuses, kuid kaasatud on ka tsiviilametnikud. Koalitsioon otsustab millised grupid võivad üldse poliitikas osaleda.

4) ainupartei autoritaarsed režiimid – eksisteerib koos sõjaväe, kiriku, majanduslike gruppide ja ühendustega jne. Siiani on need režiimid ebaõnnestunud iseenda kehtestamine ning nad on pidanud kaasama eelpool nimetatud organisatsioonid. Kõik juhtpositsioonid on ainupartei käes.

Totalitaarne režiim

Palju ühiseid tunnusoone autoritaarse režiimiga. Poliitiline võim on koondunud väheste kätte ning juhid manipuleerivad ja kontrollivad ühiskonda, kasutades ka politsei ja teisi taolisi vahendeid, et tagada oma tahe. Samuti on kontrollitud ajakirjandus ja erinevad huvigrupid. Vaatluse alla on võetud ka isikuvabadused. Suurimaks erinevuseks on, et totalitaarsed režiimid üritavad mobiliseerida ühiskonda. Ehk teisisõnu kaasata võimalikult palju kodanike osalema aktiivselt avalikus elus. Taoline tegevus teenib endas eelkõike eesmärki, et suurendada toetust liidrite ja valitsevale parteile. Seetõttu on võimalik rääkida, et esindatakse masse. Totalitaarse režiimi alustala on tema ideoloogia. Ametlik ideoloogia on tugevalt mobiliseeriv, see kutsub tegudele ja eneseohverdusele. See ideoloogia on poliitilise juhtkonna poolt loodud. Ideoloogia on ametlik riigi ideoloogia ja kõik teised uskumused on rangelt kontrollitud. Toimub pidev propaganda, et ideoloogia kinnistuks massidesse. Valitsev eliit on hästi tsentraliseeritud ja homogeenne. Võim on jaotunud hierarhilise organisatsiooni kaudu. Partei on keskne organisatsiooniline instrument, mis koondab ühiskonnas jõu – ühiskonnas on parteiga liitumine tehtud kohustuslikuks. Valimistel kandideerib ainult see partei ning puuduvad alternatiivid (üks koht – üks kandidaat). Konfliktid ühiskonnas eksisteerivad ainult valitseva eliidi liikmete vahel. Majandus on enamasti juhitud riigi poolt.

Poliitiline süsteem tungib sisse põhimõtteliselt kõikidesse eluvaldkondadesse nagu kultuur, moraal, majandus ja religioon, tegeletakse käitumise ja isegi ideede ettekirjutamisega. Kõik organisatsioonid on allutatud riigile *Näit: Kambodža Pol Poti juhtimisel; Põhja-Korea ja NSVL.*

Mittedemokraatlikud mudelid on selgemini piiritletavad kui seda on demokraatlik mudel.

Demokraatia.

Antiikaja demokraatia

Ateena linna ümber koondunud riiki valitsesid nagu teisigi tolle aja linnriike kuningad. VII saj eKr asendus kuningavõim tolle aja linnriikides hõimuaristokraatia valitsusega. Aastal 594 eKr valiti riiki reformima Solon, kes pani aluse *timokraatiale* (kr *timema* - varandus, *kratos* - võim). Kui seni kehtisid sünnipärased eesõigused võimule, siis nüüd sai määravaks rikkus. Enne kui kehtestati demokraatlik režiim, koges Ateena linnriik ka türanniat, mis aga kukutati pärast paarikümne aastast eksisteerimist. Demokraatliku korraga kaasnesid rahvakoosolekud ehk ekleesiad, kus langetati tähtsamaid otsuseid, kehtestati seadusi, valiti kõrgemaid ametiisikuid ja väejuhte. Rahvakoosolekuid oli aastas umbes 40 korda. Rahvakoosolekud algasid päikesetõusuga ning lõppesid päikese loojanguga. Koosolek algas küsimusega „Kes on president?“. President valiti ainult tolleks päevaks ning üks inimene ei saanud president 2 korda olla. Koosoleku juhte ei valitud, vaid määrati liisuvõtmise teel (samas ei ole see kindel!!). Tavaliselt kogunes Ateenas 5000-6000 osalejat.

Kuigi eklesia toimus põhimõttel õigus sõna võtta, oli olemas ka õigus võtta ära sõnaõigus juhul, kui keegi midagi rumalat ütles või tegi. Koosolekute otsuste täitmist kontrollis viiesajanõukogu, kuhu 10 territoriaalset ringkonda

saatis igaüks 50 liiget. Õigust mõistis 501-liikmeline vandekohus, mille hulgast valiti liisuga konkreetseid küsimusi arutavad kohtunikud. Võimet *polise* asjadega ehk poliitikaga kasvõi mõttes kaasa käia peeti normaalse kodaniku tunnuseks. Nii rahvakoosolekust kui rahvakohtust said osa võtta vaid täiskasvanud vabad meessoost kodanikud (10-25% elanikest), kelle peamisteks võitlusvahenditeks tollases avalikus elus olid mõjukas esinemine ja kõnekunsti valdamine. (!!Kus on demokraatia, kui ainult meestel olid õigused. Lisaks vanus ja muud kriteeriumid, mis arvesse läksid!!) Samuti tuleb arvestada, et koosolekud olid iga nädal ja territoorium suur, siis paljud äärealadel elavad inimesed ei olnud võimelised igaks korraks kohale tulema (tulemine võttis terve päeva aega, samuti kojusõit).

Seega võib öelda, et antiikdemokraatia omas demokraatiale vastavaid protseduurireegleid – ametiisikute ümbervalimine, võimude lahusus, enamusvalitsus, riigi kodanike võrdsus seaduste ees, eliidi tsirkulatsioon jne. Selline demokraatia pidas vastu ligi 200 aastat, s.o kuni Makedoonia kuningate ülemvõimu alguseni (330 eKr). II sajandil eKr sai Kreekast Rooma riigi osa. Roomas oli rahvakoosoleku tähtsus väiksem kui Ateenas. Siiski oli seal enamik *magistraate* (ametnik, võimukandja) - konsulid, tribuunid, kvestorid jne - valitud. Et need olid aga palgata ametikohad, said neid pidada vaid jõukad isikud. Rooma riigi elu tegelik suunaja oli *Senat* - magistraatidest koosnev riiginõukogu, milles oli 300-900 liiget. Senat arutas läbi kõik rahvakoosolekule esitatavad eelnõud, kontrollis ametiisikute tegevust, kehtestas makse, otsustas sõja, rahu ning muude välissuhete üle. Senaatori ametikoht oli tavaliselt eluaegne, vabanenud senaatorikohad täideti nendega, kes olid end kõrgetel magistraadikohtadel heast küljest näidanud. Demokraatlikuks elemendiks oli Roomas see, et magistraadikohtadele pääses rahvakoosoleku valiku alusel. Nagu Kreeka poliitikagi, toetus ka Rooma vabariigiaegne poliitika mitte mõnele ülimalle tarkuseallikale, vaid ühiskonnas toimuvate huvide ja seisukohtade sõltumatule konkurentsile.

Nii toimus see Rooma vabariigi sattumiseni sügavasse kriisi I sajandil eKr. Väljapääs leiti keisririigis, aga sellel oli demokraatiaga antiikaegses tähenduses juba vähe ühist.

Keskaeg

Kuigi keskaeg andis demokraatia arengule vähe, sündis õigusriigi idee ühe legendi järgi just sel ajal. Kuigi Inglise parlament kutsuti esimest korda kokku juba 1265. aastal, õnnestus alles 1688. aasta revolutsiooniga Inglismaal kehtestada püsiv konstitutsiooniline monarhia, kus parlament on riigi seadusandlikuks koguks. Selleks, et muuta parlament ise aga tõeliseks esinduslikuks demokraatlikuks organiks, kulus aga veel üle saja aasta.

Demokraatia idee taaselustus alles 18. sajandi valgustusfilosoofias (peamiselt Rousseau'ga). Sinnani eksisteeris ainult otsene demokraatia. Arvati, et demokraatia on võimalik üksnes kääbusriikides. Rousseau mõnes mõttes soodustas seda arvamust, sest oli pärit väikesest linnriigist Genfist. Samas aga hakkasid tekkima suured impeeriumid ning rahvusriigid, mis tingisid demokraatlike põhimõtete ümbervaatumist. 18 sajandil tuldi välja esindusdemokraatia põhimõtetega. Otsene demokraatia on, arvestades ühiskonna keerulisust ja suurust, riiklike otsuste langetamise peamise vahendina sisuliselt mõeldamatu. Isegi infotehnoloogia ja kommunikatsioonide areng ei võimalda otsest demokraatiat peamise otsustusvahendina. Seda eelkõige, kuna küsimus ei ole niivõrd

tehnilistes probleemides rahvahääletuste läbiviimisel, kuivõrd otsustamist vajavate probleemide keerulisuses, mis nõuab otsuse langetajatel teavat spetsialiseerumist. Esindusdemokraatia ei nõua kõigi kodanike osalemist seaduste tegemises ja riigi valitsemises, piisab vaid esindajate valimisest üleriigilisse esinduskoosseisu.

18. sajandi konstitutsioonilise demokraatia teoreetilisteks alusepanijateks olid inglise ühiskonnafilosoof John Locke ning prantsuse õigusteadlane ja poliitikategelane Charles de Montesquieu. 1690. aastal avaldas Locke oma teose "Teine traktaat valitsemisest", kus ta väitis, et igasugune seaduslik väärtus toetub "valitsetavate nõusolekule". See Locke'i teos loomulikust õigusest kummutas senise väite, et riigivõim on jumala poolt ette määratud. Locke'i arvates samastub loomulik õigus jumaliku õigusega ning tagab kõigile inimestele põhiõigused, ka õiguse elule, kindlale vabadusele ja oma töö viljale.

Nende õiguste kindlustamiseks sõlmivad inimesed oma valitsejatega ühiskondliku lepingu. Kodanik kohustub seadustele alluma, valitsusel aga on õigus luua seadusi ning kaitsta ühiskonda vägivalla eest. Locke'i loomuliku õiguse teooria mõjutas tervet Euroopa ja Uue Maailma valgustusfilosoofide põlvkonda.

Locke'i tähtsaim järglane oli ilmselt Charles de Montesquieu, kes oma 1748. aastal avaldatud teoses "Seaduste vaimust" tõstis esile täidesaatva, seadusandliku ja kohtuvõimu lahusust ning tasakaalu kui üksikisiku vabaduse tagatise.

Demokraatia tänapäeval

Mõisteid "vabadus" ja "demokraatia" kasutatakse sageli sünonüümidena, kuid see ei ole õige. Demokraatia on ühiskondlikult korraldatud vabadus. Seepärast saabki eristada kolme nurgakivi, ilma milleta ei saa ükski ühiskond end demokraatlikuks pidada: põhiseaduslik valitsus, inimõiguste tagamine ja võrdsus seaduse ees. Tänapäeval on demokraatia kõige levinum vorm esindusdemokraatia, mille puhul võib rahvas oma esindajaid valida väga erineval viisil, kuid sellest sõltumata peavad valitud tegutsema rahva nimel ja andma oma tegevusest rahvale aru.

Kõik demokraatlikud riigid on süsteemid, milles kodanikud teevad poliitilisi otsuseid, tuginedes enamuse võimule. Enamuse võimuga peab kaasnema vähemuse õiguste kaitsmine. Demokraatlikus riigis on valitsus ainult üks osake paljude teiste asutuste, erakondade, seltside ja ühenduste kõrval (pluralism - vaadete paljusus ja võrdsus). Need organisatsioonid esindavad oma liikmete huve mitmel moel ja püüavad omakorda mõjutada poliitiliste otsuste vastuvõtmist.

Demokraatia definitsioon

Termin demokraatia hakkas levima peale Suurt Prantsuse revolutsiooni. Demokraatia tähendab rahvalitsust. Mõiste tuleneb kreekakeelsetest sõnadest *demos* (rahvas) ja *kratos* (võim) ning pärineb Antiik-Kreekast.

Kelle huvides toimub valitsemine? Rahva huvides (vähe tõenäoline), rahva enamuse huvides (tõenäolisem), erinevate sotsiaalsete gruppide huvides (kõige tõenäolisem). Mis on demokraatlikud väärtused: vabadus, võrdsus, vendlus, õiglus, tolerantsus.

Briti entsüklopeedia –

- valitsemisvorm, milles kogu kodanikkond kasutab õigust langetada poliitilisi otsuseid enamuspõhimõtet järgides (ehk otsene demokraatia);
- valitsemisvorm, milles kodanikud teostavad sama õigust nende poolt valitud ja nende eest vastutavate esindajate kaudu (ehk esindus demokraatia);
- valitsemisvorm, milles enamuse võimu teostatakse põhiseaduslike piirangute raamistikus, mis on loodud kavatsusega tagada kõikide kodanike osalemist ja osasaamist põhiseaduslikult fikseeritud õigustest ja kohustustest (ehk konstitutsiooniline demokraatia);
- tegemist on ükskõik millise poliitilise või ühiskondliku skeemiga, mis püüab minimaliseerida poliitilisi või sotsiaalseid erinevusi (ehk sotsiaalne demokraatia).

The World Book Encyclopedia lisab juurde demokraatliku eluviisi kategooria – kõikide inimeste võrdsus hoolimata soost, usust, rassist või ühiskondlikust seisundist.

Inkles küsis: kas demokraatiat saab mõõta? Demokraatia – eliidi poliitiline võim on minimaliseeritud ja mitte-eliidi võim maksimaliseeritud. Poliitiline võim on rahva suutlikus kontrollida eliiti. Võimu balanss eliidi ja mitte-eliidi vahel määrab ära demokraatia aste.

Demokraatia – poliitiline süsteem, kus võimalus poliitiliste otsuste tegemiseks on antud enamikule täiskasvanud inimestele. Vastukaaluks on diktatuur – poliitiline süsteem, kus võimalus osa võtta poliitiliste otsuste tegemisest on antud vähestele inimestele.

Ükskõik millist demokraatia vormi vaadelda, on kindel, et ateenlased ei näeks üheski hilisemas demokraatlikus režiimis demokraatiat. Segadust võib tekitada seegi, et nii tavalises kui ka filosoofilises keelekasutuses tähistab sõna demokraatia nii ideaali kui ka tegelikke riigikordi, mis ideaalini loomulikult ei küündi. Siin tekib küsimus: kuivõrd lähedal peab olema tegelik riigikord demokraatlikule ideaalile, et teda saaks nimetada demokraatlikuks?

Kokkuvõtteks võiks öelda, et on väga raske määratleda poliitilist süsteemi demokraatliku või mittedemokraatliku nii, et see oleks kõigile ja kõikjal vastuvõetav.

Peamine demokraatliku mudeli eeldus on, et inividid on vabades, ratsionaalsetes jt suhetes teiste inivididega ning nende vahelised suhted on loodud võrdsusele. Lähtuvalt liberaalsele demokraatia mudelile, on riigil täita üks kitsas funktsioon – hoida ja tagada kord. Riigil on õigus kasutada jõudu kuid ainult selleks, et vältida vägivalda. Demokraatia piirab otsuste tegijate võimu ja vabadust. Võimude lahusus kindlustab poliitiliste otsustajate võimu piiramist. Valimised, mis on vabad ning mis toimuvad teatud aja tagant, soodustavad seda.

Demokraatia põhimõtted ja tingimused

Põhimõtted

- Kõrgema võimu kandja ja allikas on rahvas.
- Vabad ja ausad valimised. Valimisi viiakse läbi sageli ning õiglaselt. Sundus on seejuures suhteliselt harukordne nähtus.

- Rahvas teostab oma võimu kaudselt oma esindajate valimise teel.
- Võimulolev valitsus tugineb valijate enamusele.
- Rahvaesindajad pole seotud konkreetsete valijatega, vaid nad tegutsevad oma ametialal iseseisvalt.
- Demokraatia tähendab huvide, seisukohtade ja vaadete paljusust.
- Vähemusse jäänul on õigus oma seisukohtadele kindlaks jääda.
- Erinevate jõudude, huvide ja seisukohtade vaba konkurentsi ning vähemuse kaitseks peavad kõigile kodanikele olema tagatud demokraatlikud vabadused (informatsiooni-, ajakirjandus-, koosolekute-, ühingu-, ettevõtlusvabadus jne).
- Demokraatlike vabaduste ja üldiste inimõiguste kaitseks peab olemas olema sõltumatu kohtuvõim.
- Ametnike valimine. Valitud ametnikud kontrollivad valitsustegevust.
- Õigus kandideerida riigiametisse. Praktiliselt kõigil täiskasvanutel on õigus kandideerida valitavatele ametikohtadele. Vanuse alammäär on seejuures kõrgem kui valimisõiguse puhul.
- Alternatiivne informatsioon. Kodanikel on õigus otsida alternatiivseid infoallikaid. Alternatiivsed infoallikad peavad olemas olema ning seaduse poolt kaitstud olema.

Eeltingimused

- Üldine kirjaoskus.
- Ajakirjanduse (jt massiteabevahendite) laialdane levik.
- Kodanikuühiskonna kujunemine, s.o laiade inimhulkade koondumine mitmesugustesse ühendustesse (ka erakondadesse) ja nende mõju altpoolt üles. Kodanikuühiskonna ehk tsiviilühiskonna (lad cives - kodanik) vastandiks on totalitaarne ühiskond, kus igasugune omaalgatuslik koondumine on keelatud ja takistatud. Lubatud on ainupartei ja poolkohustuslikud massiorganisatsioonid.
- Tänapäevaste omavalitsuste kujunemine.
- Laiad inimhulgad peavad omandama avaliku elu kogemusi. Et riigivõim oleks erinevate huvide ja arvamuste suhtes erapooletu, selleks peavad olema täidetud järgmised tingimused:
- Vaba ajakirjandus ei tohi koonduda ühe jõu kätte.
- Võitlus monopolidega ka mis tahes majandusharus.
- Ühingu- ja ühenduste avalikustamine ning nende kohta alalise kontrolli sisseseadmine (näit erakonna seadus).
- Lobitöö kontroll.
- Ametnikkonna sõltumatus ja asjatundlikkus.

Püsimine

- Riigis tegutsevad poliitilised jõud ei tohi olla lepitamatus vastuolus ja risti vastupidiste eesmärkidega.
- Enesekaitsevõime.
- Fair play.
- Riigi üldise välispoliitilise kursi suhtes peab parlamendi enamus saavutama parlamendis teiste poliitiliste jõududega teatud kompromissi.

Lijpharti consociational demokraatia mudel

Iseloomulikud on 4 peamist tunnust, mis küll erinevates maades võivad erineda.

- esimene ja kõige tähtsam element on suur koalitsioon, kus on esindatud kõik peamised poliitilised liidrid pluralistlikus ühiskonnas.
- teine element on mõlemapoolne vetoõigus (mutual). Otsused, mis mõjutavad elulise tähtsusega asjaolusid ei võeta vastu ilma kõikide liidrite nõusolekuta.
- kolmandaks peamised subkultuurid on esindatud nii kabineti kui kateistes peamistes otsustusorganites proportsioonis vastavalt nende grupi suurusele.
- neljandaks iga subkultuur naudib suhteliselt suur vabadust asjades, mis neid otseselt puudutavad ning mis on nende peamine mure. Asjades, mis mõjutavad kõiki tuleb otsus teha kõigi nõusolekul kuid väiksemad asjad jäävad erinevate gruppide endi otsustada.

Westministeri demokraatia mudel (GB)

Kuna see mudel on alguse saanud just GB-s siis selle iseloomustamiseks oleks õige kasutada GB näidet.

Iseloomulikeks tunnusteks on

- täidesaatva võimu koondamine ühe partei kätte ning hädavajaliku enamuse valitsus.
- valitsuse domineerimine → GB-s on parlamentaarne süsteem, seega on valitsus sõltuv parlamendist, mis saab vajaduse korral hääletada kabineti välja, seega ideeliselt kontrollib valitsust. Tegelikult on olukord hoopis vastupidine, kuna valitsuse moodustab võitja partei, kellel on ka parlamendis enamus.
- kahe partei süsteem
- majoritaarne ning mitteproportsionaalne valimissüsteem. Igas ringkonnas 1 mandaat. Selline süsteem põhjustab ebaproportsionaalsust. Soosib kahte tugevamat parteid.
- huvigruppide mitmekesisus.
- unitaarne ja tsentraliseeritud valitsus → kohalikud omavalitsused omavad küll tähtsat rolli, kuid nende võim ei ole põhiseaduslikult tagatud.
- seadusandliku võimu koondamine ühekojalisse parlamenti
- juriidilise ülevaatus puudumine
- keskpanga sõltumatus riigi

Šveitsi demokraatia mudel

Tegemist on konsensus e leppedemokraatia mudeliga. Iseloomulikud on:

- täidesaatva võimu jagamine laias (broad) valitsus kabineti. Vastupidine majoritaarsele süsteemile, kus võim on koondatud 1 partei kätte. Tähtsamad parteid jagavad võimu.
- täidesaatva ja seadusandliku võimu tasakaal. Süsteem ei ole ei parlamentaarne ega ka presidentaalne. Mõlemad võimuorganid on iseseisvad ning kumbki ei ole ülim.
- mitmeparteiline süsteem
- proportsionaalne esindatus. Valimissüsteem proportsionaalne
- huvigruppide korporatism. Liberaalne korporatism
- föderaalne ja detsentraliseeritud valitsus. Föderaalne riik, kus võim on jagatud keskvalitsuse ja 26 kantoni vahel

- tugev bicameralism(mitmekojalisus). Selleks, et tagada spetsiaalne esindatus ka kõikvõimalikele vähemustele. Kaasaarvatud väiksematele liitriikidele.
- põhiseaduse jäikus → raske kui mitte võimatu muuta
- juriidiline ülevaatus
- keskpanga iseseisvus.

Polüarhia (kr 'paljude valitsus") on see maksimum, milleni demokraatia esialgu reaalses maailmas jõudnud on.

Demokraatlikes riikides kasutatakse vägivalda/sundust nii riigisiselt seaduste järgimise tagamiseks kui ka riigiväliselt suhetes teiste riikidega. Sunduse vahendeid on mitmeid: majanduslik, sotsiaalne, psühholoogiline, füüsiline. Sõjavägi ja politsei kujutavad endast tüüpilist füüsilise vägivalla instrumenti, millise ülesandeks on rakendada (või ähvardada rakendada) organiseeritud vägivalda korra ja julgeoleku tagamiseks. Organiseeritud vägivalla olemasolu puhul on võimalik oht, et selle abil püütakse kehtestada mittedemokraatlikku riigikorda. Ajaloos on sõjavägi ja politsei sageli poliitikasse sekkunud. Isegi kui need jõud on tsiviilisikute kontrolli all, on liidrid mõnikord kasutanud neid mittedemokraatliku riigikorra rajamisel ja toetamisel. Nii on ka kaasaja maailmas: paljudes riikides toetuvad mittedemokraatlikud valitsemisviisid vähemalt osaliseltki vägivallale.

Demokraatlik protsess on parem teistest valitsemisviisidest vähemalt kolmes punktis:

- Demokraatia võimaldab sel määral vabadust, millisel ükski alternatiiv ei võimalda: enesemääramise vabadust nii individuaalset kui ka kollektiivset.
- Demokraatia soodustab inimesiksuse arengut: kõlbelist arengut ja vastutustunde arengut valikute tegemisel.
- Demokraatia on kindel tee, kuidas inimesed saavad kaitsta ja arendada oma huvisid ja hüvesid nii individuaalseid kui ka kollektiivseid.

*****

Demokraatia on selline leiutis, mis tagab meile sellise valitsuse, millise oleme ära teeninud.

G. B. Shaw

Demokraatia pole mitte enamuse võim, vaid vähemuste kaitse.

A. Camus

Demokraatia - see on hea. Ma väidan nii sellepärast, et teised süsteemid on veel hullemad.

J. Nehru

Demokraatia on rahva lollitamine rahva abil ja rahva hüvanguks.

O. Wilde